

РОЗПОВІДЬ ПРО СПРАВЖНІЮ ЛЮДИНУ (Федір Іванович Коротков 1905 – 1983)

Йшов третій місяць війни. За цей час Чернігів невлізно змінився. Після перших бомбардувань на вулицях міста з'вились трупи, зруйновані будинки. Єдиний міський маршрутний автобус перетворився на купу заліза. Порушилося водопостачання. Не вистачало хліба, іншого продовольства. Міська чернігівська влада в паніці втекла. Голова міської Ради, тікаючи до Харкова, наказав загонам протиповітряної оборони та іншим працівникам кинути місто.

У ці трагічні для Чернігова та 5-ї армії дні у кабінеті секретаря міськкому партії Івана Івановича Красильникова з'явився високий, стрункий, блакитноокий чоловік у військовій формі без будь-яких відзнаків. Привітався і запитав, чи не повідомляв про

нього Семен Михайлович Новиков. Красильников підтвердив, що такий дзвінок був. Секретар обкому передав, що йому, Красильникову, доручається взяти на себе організацію міського партійного підпілля. Післязавтра приїде перший секретар Корюківського райкому партії товариш Коротков. Так що ця робота повинна здійснюватися удвох.

Почали з вивчення особистих справ секретарів партійних організацій. Красильников з появою Короткова не орієнтувався у часі. Все злилося у єдиний калейдоскоп – характеристики, облікові картки, телефонні дзвінки, виклик людей, з якими Федір Іванович хотів говорити. Красильникову імпувало, що Коротков не метушився, не нагнітав становище. Іванові Івановичу дуже хотілося розпитати свого нового товариша про те, як він жив раніше, звідки у нього це вміння спілкуватися з досить різними людьми. Але такої хвилини для товариської бесіди важко було знайти.

Проте вони несподівано розговорилися пізно вночі, бо Коротков працював цілодобово, не виходячи з кабінету Красильникова. Їли холодну

*Ф.І. Коротков (другий справа)
слухає розповідь партизанського зв'язківця. 1942 р.*

варену картоплю із салом і розмовляли. От тоді Іван Іванович дізнався, що його колезі в січні виповнилося тридцять шість років – молодший від Красильникова на п'ять років. У партію Федір Іванович вступив у двадцять восьмому році. Займався партійною роботою в Києві. А коли на Чернігівщині розпочалася колективізація, Короткова відрядили в Семенівський район, більшість населення якого склали росіяни. Адже Федір Іванович народився в селі Думіно Тверської губернії. Сказали, що йому краще за інших встановити добрі стосунки із селянами. Працював секретарем райкому комсомолу. Потім – Корюківський райком партії. А тепер отримав призначення на посаду секретаря Чернігівського підпільного міськкому партії. Так що необхідні надійні кадри, з якими доведеться працювати в тилу ворога.

Коротков і Красильников домовились про створення трьох підпільних груп. Дві з них очолили люди, прізвища яких з етичних міркувань не будуть названі, бо один з них відступив з частинами Червоної Армії, а другий служив окупантам. Ім'я третього – Олександр Дмитрович Михайленко, яко-

му на початок війни виповнилося двадцять п'ять років. В армії вступив у партію – було це 1939 р. Учасник військового конфлікту з фіннами на Карельському перешийку. Пролягали його шляхи і в Західній Україні. Заочно навчався в Одеському інституті інженерів зв'язку, бо працював на міжміській телефонній станції, де очолював парторганізацію.

Нарешті вони зустрілись – секретар підпільного міськкому Федір Коротков і майбутній керівник підпільної групи Олександр Михайленко. Він згодився на таку роботу. Запропонували підібрати людей. Назвав секретаря комсомольської організації міжміської телефонної станції Варвару Кирюшу, потім – товариша по роботі Андрія Берегелю, надійну людину. А ще – Олександра Шкарубу. Визначили, що Михайленко зустрічатиметься з Федором Івановичем на явочній квартирі Лідії Юрченко по вул. Нерановича, 12. Будинок стояв на околиці, мав два виходи, один з яких вів до Стрижня. Річку можна було в разі потреби перейти бродом і сховатись у густих чагарниках. Проте зустрітись в окупованому Чернігову їм не судилося.

Федір Іванович напередодні фашистського вторгнення до міста (а це був початок вересня 1941 року) змушений був шукати зв'язки із підпільним обкомом і залишив Чернігів. Але повернутись до нього не зміг. Всі дороги, що вели до міста, були перекриті окупантами. Біля кожного населеного пункту німці встановили контрольні-пропускні пости і ретельно перевіряли всіх перехожих. Так почалась партизанська епопея Федора Івановича Короткова, яка заслуговує окремої розповіді. Він пройшов окупованою Чернігівщиною як представник підпільного обкому. Налагодив зв'язки з командирами партизанських угруповань. У Корюківці очолив підпільний райком партії і партизанській загін. Після загибелі Миколи Попудренка в липні 1943 р. – Чернігівське партизанське з'єднання. Партизани поважали Федора Івановича і переконливо доводили, що він був гідний звання Героя Радянського Союзу. Та не судилося.

А створена ним підпільна група Олександра Михайленка виявилася результативною. Після Перемоги Федір Іванович як секретар міськкому КП(б)У підписав постанову про підпільну роботу в місті за період з січня 1942 по вересень 1943 р. Там були такі рядки: *"Заслухавши звіт про підпільну роботу в період німецької окупації в Чернігові члена ВКП(б) Михайленка О.Д., бюро міськкому постановляє, що, залишившись за завданням міськкому КП(б)У для підпільної роботи в Чернігові, Михайленко в січні 1942 р. організував групу у складі тт. Садового О.Є., Дзюбенка М.Є., Бичека А.А. і Маркіна Г.О., що працювали на комунальних підприємствах міста. Користуючись радіоприймачем, група розповсюджувала серед населення передачі радянського радіо, зведення Радінформбюро... і займа-*

лися дрібними диверсіями комунального обладнання і зв'язку в будинках, в яких розміщались німецькі установи (пошта, центральне опалення, водогін, телефонний кабель)." Йшлося в постанові і про те, що в лютому 1943 року підпільники на чолі із Михайленком встановили зв'язок з керівником розвідки Червоної Армії Гнідашем (Кімом) і сумлінно виконували його завдання.

Коли Федір Іванович повернувся до Чернігова, багато вулиць міста зберігали сліди окупації. На перехрестях можна було побачити табличку типу "Вулиця есесівців". За Троїцьким монастирем на великому полі залишилось німецьке кладовище. Три тисячі хрестів над могилами. Одна з них не засипана землею.

Люди розбирали каміння. Побиті автомашини пристосовували для господарських потреб. Не вистачало продуктів, були перебої з водою і світлом. Секретар міськкому партії Коротков (спочатку – другий, а з 1950 до 1959 рік – перший) пізніше розповідав: *"У місті залишилось лише одинадцять тисяч жителів. Ходжу тепер ось цими прекрасними вулицями, скверами, а варто заплющити очі – бачу перед собою руїни і згарища. Тисячі голодних, погано одягнених чернігівців. А з яким ентузіазмом вони ліквідували завали, прагнучи якнайскоріше підняти місто. Були навіть спеціальні книжечки – особисті рахунки жителів. У них відмічались години, відпрацьовані на розчищенні руїн. Пам'ятаю, наприкінці кожного дня підводились підсумки змагання. Переможцям вручали невеличкий пакуночок борошна, все, на що могли тоді спромогтись. Та скоро розбагатіли..."*

Тодішні мешканці не забули, як біля міськкому партії, який тоді розміщався в будинку нинішньої першої поліклініки (колишній інститут фізметодів імені Воровського), з'явилась величезна карта відбудови і забудови Чернігова. Багато сил у цей проект було вкладено Федором Івановичем Коротковим. Сьогодні мало хто знає, що міський секретар один з тих, хто запропонував створення Алеї Героїв. За його ініціативою на вулицях міста полум'яніє горобина – північна красуня.

Люди йшли до Федора Івановича за порадами, підтримкою і допомогою. Так всією громадою було вироблено і затверджено генеральний план розвитку Чернігова на двадцять п'ять років. У ньому передбачалися зона відпочинку на Валу, ті квартали, в яких ми живемо, ті вулиці, якими ходимо. І все це зводилося руками старих, жінок, підлітків, демобілізованих за станом здоров'я колишніх партизанів, солдатів і офіцерів.

Відразу після визволення Чернігова Федір Іванович Коротков очолив надзвичайну комісію, котра розслідувала німецько-фашистські злочиння в місті. То були важкі дні і місяці. Він, як людина, котра хоч і побачила багато страждань за два роки партизанського життя, інколи не в силах був вит-

О.Ф. Федоров (у центрі) і Ф.І. Коротков (третій справа) на зустрічі з колишніми паризанами в с. Єліно Щорського району

римати інформацію про той тягар фашистських злочинів, котрі впали на голови чернігівців. Зібрані комісією унікальні факти, свідчення мешканців міста, інші документи за підписом Федора Івановича зберігаються в Державному архіві Чернігівської області. Ще не одне покоління дослідників складатимуть йому та його колегам подяку за те, що вони зробили.

У 1944 році за ініціативою Короткова міськомком партії ухвалив рішення про звітування керівників Чернігівського підпілля перед державою. Звіти підпільників також перебувають на збереженні у фондах ДАЧО і мають неабияке значення для прийдешніх істориків.

У цьому архівосховищі знайдено унікальний документ. Йдеться про лист на ім'я Федора Івановича, написаний 7 січня 1945 р. командиром 76-ї Чернігівської гвардійської стрілецької дивізії, Героєм Радянського Союзу Олександром Васильовичем Кирсановим, майбутнім Почесним громадянином Чернігова. Наводимо його повністю з збереженням мови оригіналу:

Уважаемый Федор Иванович!

Шлю привет и самые лучшие пожелания. Сегодня отправляем в Чернигов Ваших делегатов. Они расскажут Вам, как мы живем и что делаем. Я очень рад, что установилась связь между городом Черниговом и Черниговской дивизией. Это очень важно для нашего общего дела, не только, как воспоминание об эпохе освобождения Украины от немецких оккупантов, но и как призыв к дальнейшей борьбе с немцами для выполнения дальнейшей исторической задачи Красной Армии.

В наши ряды влилось много новых людей; не так скоро привьются им славные традиции Черниговской гвардейской дивизии, а время не терпит. Решающие бои не за горами.

Прошу Вас о том, чтобы то предприятие, которое закреплено горкомом для связи с нашей дивизией, организовало к нам посылку писем в полки и политотдел дивизии.

Мы будем отвечать. Письма Ваши будем читать вслух бойцам и офицерам. Я по себе знаю, какую силу, какой прилив бодрости придают человеку такие письма.

Несмотря на все тяжести и лишения, солдат не потерял человеческих чувств. Он радуется письму, хорошему теплему письму от неизвестных, но родных по духу людей. Радуется и той рюмке водки, которая доходит до него от этих людей. Надо прямо и откровенно сказать, что солдат и офицер роты и батальона переносят невероятные лишения. И эти маленькие житейские радости их неизменно веселят.

Живем мы для настоящего времени весьма хорошо, т.е. достаточно сыты, есть оружие и боеприпасы, есть горючее для машин, тепло одеты.

В одном у нас недостаток, даже голод – в литературе. Читать нечего. Хорошо хоть газеты получаем вовремя, а то бы совсем беда.

Прошу Вас хоть изредка присылайте книг. Книги нужны всякого рода. Вы сами знаете хорошо, какие книги нужны в армии на фронте. Без книг скучно.

Пока до свиданья! Желаю Вам здоровья и успеха в работе. Прошу Вас, если найдется время, пишите изредка. Буду отвечать.

*Крепко жму руку
гвардии генерал-майор Кирсанов*

Зустріч партизанів з бійцями Червоної Армії. Перший зліва - командир партизанського з'єднання ім. М.Попудренка Ф.І.Коротков. Вересень 1943 р.

Епохальний документ. У цьому листі дихає Перемога, яка прийде на нашу землю за п'ять місяців. Немає документальних підтверджень того, як відгукнувся Федір Іванович на прохання генерала. Проте сидить у душі переконання, що книги він вислав. Інакше Коротков не був би Коротковим. Адже делегатів до дивізії Кирсанова він, ймовірно, за все, також не відправив з пустими руками.

3 року в рік Чернігів піднімався з руїн. Були ретельно очищені від сміття і бруду площі, вулиці, тротуари, двори, садиби міста. Поступово висаджено 1267 дерев, 4023 кущів на вулицях Шевченка, Куйбишева, Селюка, Кірова, на нинішньому проспекті Миру, в міському парку на Бобровиці, на Болдиній горі, на Валу. У скверах висаджено 20 тисяч квітів. Організовано насадження 20 тисяч фруктових і декоративних дерев, 40 тисяч кущів на територіях підприємств, установ, садиб жителів Чернігова, на Алеї Героїв, на новій трасі по вул. М.Попудренка. Відновлено Красну площу. Відремонтовано тротуари, житлові будинки, державні установи, 237 водорозбірних колонок, побудовано і відремонтовано 13 шахтових колодязів.

Впорядковувався Чернігів на очах. Одного разу до міста приїхав відомий поет Павло Тичина, подивився на нього здивованими очима і написав такі рядки: *"Як, Чернігове, ти виріс! Я знов з тобою край деснянських вод. Люблю в тобі розкриленість брунчасту: ось інститути, фабрики, завод..."*

О.Ф. Федоров (у центрі) і Ф.І. Коротков (сидить у другому ряду другий справа) з колишніми партизанами Чернігівщини

У цих післявоєнних досягненнях городян була лівова частка праці Федора Івановича Короткова – його нервів, піднімання серед ночі, критичних зауважень начальників, що стояли над ним, пошуків будівельних матеріалів, продовольства, грошей і багато такого, чого неможливо висловити на папері.

Країна відзначила його діяння орденами Леніна, Бойового Червоного Прапора, Богдана Хмельницького I-го ступеня, багатьма іншими нагородами. Проте більш за все Федір Іванович пишався званням Почесного громадянина Чернігова. Це звання йому присвоєно рішенням четвертої сесії Чернігівської міської ради від 31 жовтня 1967 року. Разом з Коротковим того дня стрічки Почесних громадян міста перекинули через плече Олексій Федорович Федоров та Олександр Васильович Кирсанов. На знак знаменної для міста і для них події герої війни посадили поблизу драмтеатру дуби. Відтоді на цьому місці усі почесні громадяни Чернігова садили дерева. Федір Іванович говорив: *“У вічному місті і деревам рости віковим.”*

Його не стало 1983 року. Однак височить посаджений ним дуб, другий справа від драмтеатру, як пам'ятний знак про справжню людину та її великий внесок у післявоєнну відбудову і подальший розвиток Чернігова.

Товаришу **КОРОТКОВУ**
Федору Івановичу

ПРИСВОЄНО ЗВАННЯ

ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН
міста ЧЕРНІГОВА

рішенням IV сесії Чернігівської
міської Ради депутатів трудящих
від 31 жовтня 1967 року

Голова виконкому
міської Ради
депутатів трудящих

(С. МУХА)

Секретар виконкому
міської Ради
депутатів трудящих

(М. АЛЕКСАНДРОВА)

м. Чернігів

31 жовтня 1967 р.